

Lupinfrø anvendtes forhen på magre egne til hestefoder. Maleri af Otto Bache, 1876. Overfor: Have-lupiner. (ES).

skiftet var arealet ca. 800 ha, 1911 ca. 6.000 ha, især i Vest- og Østjyllands magre egne, bl.a. på Mols Bjerge (12). Senere gik arealet stærkt tilbage og fra 1920'erne ophørte avlen næsten helt (2); frøenes giftvirkning kunne dog ophæves med ensilering, hvortil den o. 1930 forsøgsvis blev dyrket, men bitterstoffet gjorde det undertiden vanskeligt at få køer til at æde foderet (13). De senere år har avlen af den bitterstoffri »sødlupin« fået et opsving; til frøavl var arealet 1963 935 ha, høstudbyttet 427 t, men 1967 kun 201 ha.

LITTERATUR: (1) 697 80; (2) 191 2,208f; (3) 512 3,93; (4) 86 2, 117-19,163-66,178-82; (5) 939 7,1859, 223; (6) 877 1,1933,140; (7) 512 9,1876,511f jf. 156; 784 1877,280f; 512 10,1877,212-14,456,644f; (8) 582 63; (9) 355 14,1894,213 jf. 597 1906,203; (10) 512 30, 333f; (11) 274 11,899,11; (12) 512 10,1877,214; 304 474f; 599b 2,80; (13) 939 1930,70f; 916 1930, 210f; 304 230,475; 599b 2,80.

ANDEN ANVENDELSE

Lupiner under frugttræer holder larver borte (1). Småkårsfolk dyrker en blå lupin i haverne, »bønnerne« ristes til en kaffeerstatning (2); under sidste verdenskrig bliver salget af sødlupi-

nens ristede frø som kaffeerstatning forbudt af landbrugsministeriet 30/12 1940.

Harpestræng-afskrifter o. 1300 (3): Gul (?) lupin renser hedt og tørt blod, hjælper mod lever-smerter, bylder, vattersot, saften drikkes mod forstoppelse, læger gulsot; planten hjælper mod maveonde, stiller smertefuld hede; lægges knust som omslag over milten, saften inddryppes i betændt øre og saften blandet med rosenolie på brandsår.

Christiern Pedersen 1533: frømel af hvid lupin blandet med eddike får hovedhårene til at falde af; frostsår bades med havvandsafkog (4).

Henrik Smid 1546ff (5): frøene oplødes i vand, så beskeden uddrages, de tørres, pulveriseres og drikkes med eddike mod maveonde og appetitløshed. De knuste frø indtaget med eddike eller honning uddriver indvoldsorm, det samme gør en te af frøene, midlet kan med peber og rude gøres stærkere; med afkoget bades skab, dødt kød, ansigtspletter, skurv i hovedet, det »gør huden såre klar«. Frømelet koges med eddike til lægende omslag på krop, knuder, lændeværk »og alle ledemods befængelse«, urenheder i ansigtet vaskes med regnvandsafkog.

Simon Paulli 1648, 80: frøene af gul lupin renser for fnat, kløe, fjerner pletter i ansigtet og på kroppen, når de gnides mod huden eller belægges med salve af frøene kogt i regnvand; børn med maveonde skal smøres omkring navlen med frømelet tilsat mandelolie, »da går ormene enten levende eller døde ud af livet«.

Blå, gule og hvide lupiner blev dyrket som prydplanter også for 300 år siden (6); flerårige arter og især krydsningen *L. regalis* med mange farver (»regnbuelupiner«) er meget populære.

Når to kronblade bøjes til siden, fremkommer en karet eller »venusvogn« (7), sml. Stormhat bd. 2.

Nu blomstrer i klump og klynge · den knejsende blå lupin. · Den ligner en adelig frøken, · stiv, hoffærdig og fin *Thorkil Barfod*.

LITTERATUR: (1) 86 7,1863,160; (2) 510 3,340; (3) 343 91,162; (4) 703 22,72a; (5) 841 78f; (6) 81 1647,75,79; (7) 99b 18.

Rundbælg, *Anthyllis vulneraria*

bliver 10-30 cm høj, har uligefinnede blade med større endeblad og gule til gulrøde blomster i

tætte, runde hoveder; de runde, hvidfildede og oppustede bægre skjuler korte bælg. Almindelig på tørre marker og bakker.

Rundbælg 1796ff (navnet konstrueret); *harekløver* 1688–1837, *kattekløver* 1688–1877, *kattekløver* Thy og NSjælland o. 1870, *kattefødder* Bornholm, *komule* Thy o. 1820, *knoldleger* Vardeegnen o. 1870, *kopatte* Njylland, Anholt, børn har suget nektar af blomsterne; navnslån fra anden bælgplante (s. 213): *kællingetand* og *kokkemad* NSjælland, Bornholm (1).

1300 lagde fæstebonde og sognefoged Lars Nielsen i Kelstrup ved Slagelse mærke til, at hans kvæg og heste med begærlighed åd denne vildtvoksende plante. Året efter samlede han frø til udsæd, dyrkede planten til afgræsning, høslæt, udlæg i rug og yderligere frøavl, i Stillinge sogn og andetsteds på VSjælland fulgte man hans eksempel (2), Det kgl. Landhusholdningsselskab belønnede ham med en præmie (3). Forsøgsdyrkning på sandet jord viste, at det var en god foderurt, der kunne farve smørret særlig gult (1806; 4), men først fra 1880'erne blev rundbælgen dyrket på større arealer, dels sammen med agerhejre til hø og dels som grøngødning (5). 1963 var arealet til frøavl 40 ha. og 1967 kun 19 ha.

Der kan farves mørkegult med blomsterne (6). Blomsterhovederne er legende børns »husdyr« (7).

LITTERATUR: (1) 689 1,100f; (2) 667 8,1805,89–92; 880 1809,9f jf. 54f,94f og 1811,107; (3) 194 ny rk. 1,1808,180; (4) 398 1806,659 og 1821,759; (5) 191 2,284; 304 230,474,476; (6) 576 4,1799,401; (7) 462 109f.

Astragal. *Astragalus*

SØD ASTRAGEL, *Astragalus glycyphyllus*, sender liggende eller opstigende og indtil meterlange stængler fra roden, bladene er uligefinnede, de grønliggule blomster samlet i ægformede klaser, bælgene glatte, lange og bukrummede. Ret almindelig i krat, ved gårde, skovbryn.

Vild lakrids 1688–1906, bladene smager som lakrids; *træræppe* o. 1700 med uvis betydning, *lakridsplante* VFyn, *kohorn* Røsnæs efter bælgens form.

DANSK ASTRAGEL, *Astragalus danicus*, bliver 5–20 cm høj og får blå eller violette blomster i et hoved, bælgene er langhåret. På høje strandenge og -bakker, sjælden: Sjælland, Fyn, Samsø og

